

UDK: 323.1:32.019.5(575.1)

Yunusjon Sh. AXMEDOV,

*Mustaqil izlanuvchi, O'zbekiston Respublikasi Strategik tahlil va istiqbolni belgilash oliy maktabi,
O'qituvchi, Davlat xavfsizlik xizmati «Temurbeklar maktabi» harbiy-akademik litseyi
E-mail: ahmedovyunusjon5@gmail.com, ORCID: 0009-0005-8893-7002.*

Dotsenti O.Ostonov taqrizi asosida

MILLATLARARO ZIDDIYATLAR PROFILAKTIKASIDA SIYOSIY-KOMMUNIKATIV DIAGNOSTIKANING O'RNI: EMPIRIK TAHLIL NATIJALARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekistonda millatlararo barqarorlikni ta'minlashda siyosiy-kommunikativ diagnostikaning o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot G.U. Soldatovaning "Etnik o'zlik turlari" metodikasi asosida olingan empirik natijalarga tayanadi. Unda respondentlarning etnosentrizm va izolyatsionalizmga moyilligi siyosiy barqarorlik indikatorini sifatida o'rganilgan. Maqolada ziddiyatli o'choqlarni barvaqt aniqlashda diagnostik metodlarning samaradorligi asoslanib, davlat siyosiy kommunikatsiyasi strategiyasini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Siyosiy kommunikatsiya, millatlararo barqarorlik, etnik diagnostika, G.U. Soldatova, etnosentrizm, profilaktika, etnik o'zlik, barvaqt ogohlantirish tizimi.

РОЛЬ ПОЛИТИКО-КОММУНИКАТИВНОЙ ДИАГНОСТИКИ В ПРОФИЛАКТИКЕ МЕЖЭТНИЧЕСКИХ КОНФЛИКТОВ: РЕЗУЛЬТАТЫ ЭМПИРИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

Аннотация

В данной статье анализируется роль политико-коммуникативной диагностики в обеспечении межэтнической стабильности в Узбекистане. Исследование основано на эмпирических результатах, полученных по методике Г.У. Солдатовой «Типы этнической идентичности». В качестве индикаторов политической стабильности изучена склонность респондентов к этноцентризму и изоляционизму. В статье обоснована эффективность диагностических методов в раннем выявлении конфликтных очагов и предложены практические рекомендации по совершенствованию стратегии государственной политической коммуникации.

Ключевые слова: Политическая коммуникация, межэтническая стабильность, этническая диагностика, Г.У. Солдатова, этноцентризм, профилактика, этническая идентичность, система раннего предупреждения.

THE ROLE OF POLITICO-COMMUNICATIVE DIAGNOSTICS IN THE PREVENTION OF INTERETHNIC CONFLICTS: RESULTS OF EMPIRICAL ANALYSIS

Annotation

This article analyzes the role of politico-communicative diagnostics in ensuring interethnic stability in Uzbekistan. The study is based on empirical results obtained through G.U. Soldatova's "Types of Ethnic Identity" methodology. Respondents' tendencies toward ethnocentrism and isolationism are examined as indicators of political stability. The article substantiates the effectiveness of diagnostic methods in the early detection of potential conflict zones and provides practical recommendations for improving the state's political communication strategy.

Key words: Political communication, interethnic stability, ethnic diagnostics, G.U. Soldatova, ethnocentrism, prevention, ethnic identity, early warning system.

Kirish. Globallashuv sharoitida etnik ziddiyatlarning barvaqt oldini olish har qanday davlat milliy xavfsizligining strategik ustuvor yo'nalishidir. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Jamiyatimizda millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik muhitini mustahkamlash... Yangi O'zbekistonni barpo etishning eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir".

Tadqiqotning dolzarbligi millatlararo barqarorlikni ta'minlashda an'anaviy usullardan ko'ra empirik-kommunikativ diagnostikaning ustuvorligi bilan belgilanadi. Tadqiqot maqsadi – G.U. Soldatova metodikasi yordamida etnik o'zlikni diagnostika qilish orqali siyosiy kommunikatsiya vositalarini takomillashtirish va etnik barqarorlikning "barvaqt ogohlantirish tizimi"ni yaratishga ilmiy hissa qo'shishdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Siyosiy-kommunikativ diagnostikaning nazariy asoslari A.Tejfel va Dj.Ternerning "Ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi" hamda G.U. Soldatovaning etnik taranglik diagnostikasi metodlariga tayanadi. Ushbu yondashuvlar guruhlararo munosabatlarning kognitiv asoslarini va ziddiyatlarning latent (yashirin) davrini aniqlash imkonini beradi.

O'zbekistonlik olimlardan S. Otamuratov milliy o'zlikni anglashni "milliy-ma'naviy xavfsizlik"ning tarkibiy qismi deb

hisoblasi, R. Nazarov etnosiyosiy jarayonlarda etnopsixologik monitoringni "barvaqt ogohlantirish tizimi" sifatida baholaydi. Mazkur maqolada xorijiy va milliy olimlarning yondashuvlari birlashtirilib, harbiylar misolida milliy-etnik barqarorlikni prognoz qilishning empirik modeli taklif etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot obyekti sifatida 100 nafar harbiy xizmatchi tanlab olindi. Ma'lumot yig'ishda G.U. Soldatovaning "Etnik o'zlik turlari" metodikasidan foydalanildi. Respondentlar 6 ta shkala (etno-nigilizm, tolerantlik, normal identiklik, etno-egoizm, izolyatsionalizm va fanatizm) bo'yicha tahlil qilindi. Olingan natijalar siyosiy-kommunikativ diagnostika prizmasidan o'tkazilib, ijtimoiy birdamlik va potensial xavf indikatorlari aniqlandi.

Respondentlarga 6 ta yo'naltirilgan savoldan iborat anketa taqdim etildi. Har bir savol bo'yicha munosabatlar "To'liq roziman", "Qisman roziman" va "Noroziman" degan javob variantlari orqali o'rganildi. Olingan natijalar siyosiy-kommunikativ diagnostika prizmasidan o'tkazildi: bunda "Normal identiklik" - ijtimoiy birdamlik indikatorini, "Etno-izolyatsionalizm" va "Etno-fanatizm" esa - potensial etnik ziddiyat xavfi sifatida baholandi.

Tahlil va natijalar. So'rovnomaning "Mening millatim boshqalardan ko'ra boyroq madaniyat va buyuk tarixga ega" degan savoliga respondentlarning 90 foizi (72% to'liq, 18% qisman)

ijobiy javob berdi. Bu natija yuqori pozitiv identiklik va vatanparvarlikni ko'rsatib, jamiyatda mafkuraviy xurujlarga qarshi "ma'naviy immunitet" shakllanganidan dalolat beradi (1-jadval).

Mening millatim boshqalardan ko'ra boyroq madaniyat va buyuk tarixga ega (respondentlar soni 100 nafar)	
To'liq roziman	72 %
Qisman roziman	18 %
Noroziman	10 %

S. Otamuratov ta'kidlaganidek: "Tarixiy xotirasiz milliy o'zlikni anglash bo'lmaydi, o'zlikni anglash esa millatning ma'naviy-ruhiy barqarorligini ta'minlovchi eng muhim omildir"[1]. Biroq, G. Soldatova metodikasiga ko'ra, bunday ustunlik hissi "etno-egoizm"ga aylanmasligi uchun siyosiy

kommunikatsiya ushbu tuyg'uni umummilliy birdamlikka yo'naltirishi lozim.

"Inson qayerda yashashidan qat'iy nazar, o'z millatining manfaatlarini hamma narsadan ustun qo'yishi shart" degan fikrni 87 foiz (75% to'liq, 12% qisman) respondent qo'llab-quvvatladi (2-jadval).

Inson qayerda yashashidan qat'iy nazar, o'z millatining manfaatlarini hamma narsadan ustun qo'yishi shart (respondentlar soni 100 nafar)	
To'liq roziman	75 %
Qisman roziman	12 %
Noroziman	13 %

Bu yuqori safarbarlik salohiyatini ifodalasa-da, salbiy ma'noda umuminsoniy huquqlar va fuqarolik identifikatsiyasini ikkinchi darajaga tushirib qo'yish xavfini yuzaga keltiradi. R. Nazarov ta'kidlaganidek, "Etnik identifikatsiyaning haddan tashqari kuchayishi va uning siyosiylashuvi jamiyatning barqaror rivojlanishiga ta'sir etuvchi sub'yektiv omillardan biri

hisoblanadi"[2]. Demak, davlat siyosati ushbu sadoqatni etnik emas, balki umumdavlat-fuqarolik manfaatlarini bilan uyg'unlashtirishi strategik ahamiyatga ega.

"Millatlararo nikohlar millat genofondini buzadi" degan fikrga respondentlarning 67 foizi (10% to'liq, 57% qisman) qo'shildi. (3-jadval)

Millatlararo nikohlar millatning genofondini buzadi va uning yo'q bo'lishiga olib keladi (respondentlar soni 100 nafar)	
To'liq roziman	10 %
Qisman roziman	57 %
Noroziman	33 %

Ushbu "latent xavotir" milliy identifikatsiyaning biologik mazmunga moyilligini va etnik "ijtimoiy masofa" ortayotganini ko'rsatadi. N.M. Lebedeva qayd etganidek, ijtimoiy masofaning ortishi millatlararo munosabatlarda psixologik to'siqlarni yuzaga

keltiruvchi asosiy omildir[3]. Shu bois, targ'ibot ishlarini biologik emas, ijtimoiy-madaniy birlik g'oyasiga yo'naltirish lozim.

"Davlatdagi yuqori lavozimlarni faqat tub yerli millat vakillari egallashi kerak" degan fikrni 54 foiz respondent yoqladi (4-jadval).

Davlatdagi barcha yuqori lavozimlarni faqat tub yerli millat vakillari egallashi kerak (respondentlar soni 100 nafar)	
To'liq roziman	20 %
Qisman roziman	34 %
Noroziman	46 %

Bunday "siyosiy etnosentrizm" boshqa millatlarda begonalashuvni keltirib chiqarishi mumkin. Professor M. Bekmurodov uqtirganidek, boshqaruv tizimining barcha etnik guruhlar uchun ochiqligi millatlararo barqarorlikning muhim omilidir[4]. Shunga ko'ra, etnik ustunlik emas, balki "fuqarolik

identifikatsiyasi" (citizen identity) va meritokratiya tamoyillarini targ'ib qilish preventiv ahamiyatga ega.

Respondentlarning 45 foizi (10% to'liq, 35% qisman) "O'z millatim ravnaqi uchun boshqa millatlarning huquqlarini cheklashni qo'llab-quvvatlayman" degan fikrga moyillik bildirdi (5-jadval).

O'z millatim ravnaqi uchun boshqa millatlarning huquqlarini cheklashga to'g'ri kelsa, buni qo'llab-quvvatlayman (respondentlar soni 100 nafar)	
To'liq roziman	10 %
Qisman roziman	35 %
Noroziman	55 %

Bu ko'rsatkich jamiyatda "etno-fanatizm" va "etno-egoizm" elementlari mavjudligidan dalolat beruvchi xavotirli signaldir. Konfliktolog A.R. Aklaev ta'kidlaganidek, bir guruh huquqlarining cheklanishi ziddiyatning ochiq bosqichga o'tishiga sabab bo'ladi[5]. Siyosiy tushuntirish ishlari milliy ravnaq va

umumfuqarolik huquqlari mutanosibligini saqlashga xizmat qilishi shart.

Tadqiqot yakunida "Milliy an'analarni saqlash uchun boshqa madaniyatlardan butunlay yopilish" (izolyatsionalizm) g'oyasini respondentlarning 57 foizi qo'llab-quvvatladi. (6-jadval)

Milliy an'analarimizni saqlash uchun biz boshqa madaniyatlar ta'siridan butunlay yopilishimiz kerak (respondentlar soni 100 nafar)	
To'liq roziman	13 %

Qisman roziman	44 %
Noroziman	43 %

Bunday kayfiyat o'zga millatlarni "madaniy tahdid" sifatida idrok etishga zamin yaratadi. V.A. Tishkov ta'kidlaganidek, etnik o'zlikni asrashning yopiqlik modeli guruhlararo integratsiyaga xizmat qilmaydi[6]. Demak, milliy qadriyatlarni asrash boshqa madaniyatlardan uzilish emas, balki ular bilan konstruktiv muloqot ekanligini tushuntirish strategik vazifadir.

Taklif va tavsiyalar. Empirik natijalar asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Siyosiy kommunikatsiyada etnik mansublikdan ko'ra "O'zbekiston fuqarosi" g'oyasini va umumfuqarolik qadriyatlarini ustuvorlashtirish.

Media-makonda madaniy yopiqlik stereotiplarini bartaraf etuvchi "Ochiq jamiyat - barqaror jamiyat" modelini targ'ib qilish.

Davlat boshqaruvida meritokratiya (professionalizm) tamoyilini va turli millat vakillari muvaffaqiyatini keng yoritish.

Davlat xizmatchilari uchun millatlararo tolerantlik va ziddiyatlarni boshqarish bo'yicha psixologik-siyosiy treninglar tashkil etish.

Jamiyatdagi kayfiyatni doimiy o'lchovchi sotsiologik-dagnostika markazi faoliyatini yo'lga qo'yish.

Ma'naviy-targ'ibot ishlarini interaktiv kommunikatsiya va kross-madaniy festivallar shakliga o'tkazish.

Xulosa. Tadqiqot natijalari millatlararo munosabatlarda siyosiy-kommunikativ diagnostika hayotiy zarurat ekanligini tasdiqladi. Respondentlarda milliy g'urur yuqori bo'lsa-da, qariyb yarim qismida latent (yashirin) etnik xavotirlar va siyosiy etnosentrizm elementlari mavjudligi aniqlandi.

Etnik ziddiyatlarning oldini olish uchun siyosiy kommunikatsiya uchta yo'nalishga e'tibor qaratishi lozim: fuqarolik identifikatsiyasini kuchaytirish, diagnostika asosida barvaqt ogohlantirish tizimini yaratish va bag'rikenglikni huquqiy-ma'naviy qadriyat darajasiga ko'taruvchi yangi kommunikativ modellarni joriy etish.

ADABIYOTLAR

- Otamuratov S. Globallashuv va milliy-ma'naviy xavfsizlik. - Toshkent: O'zbekiston, 2013. - B. 64.
- Назаров Р.Р. Этнополитические процессы и межэтнические отношения в Республике Узбекистан (конец XX – начало XXI вв.). - Ташкент: 2016. - С. 11.
- Лебедева Н.М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию. - М.: «Ключ-С», 1999. - С. 142.
- Bekmurodov M. Siyosiy sotsiologiya. - Toshkent: «Yangi asr avlodi», 2020. - B. 118.
- Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: анализ и менеджмент. - М.: «Дело», 2005. - С. 156.
- Тишков В.А. Этнология и политика. Научная публицистика. - М.: «Наука», 2001. - С. 41.